

Wendy Barr, MD, MPH, MSCE ■ Andrew Smith, MD

Heveny hasmenés

Kommentár: Dr. Prinz Gyula

A heveny hasmenés hátterében legtöbbször vírusos gasztroenteritisz áll. A gyakran utazók, az egyidejűleg más betegségben vagy ételfertőzésben szenvedők esetében nagyobb a bakteriális fertőzés valószínűsége. Diagnosztikai vizsgálatokat nagyfokú folyadékvesztés, súlyos általános állapot, elhúzódó láz, véres széklet, immunszuppresszió vagy nozokomiális fertőzés gyanúja indokol. A folyadékvesztés pótlására orális rehidráció kezelést kell indítani a táplálás korai megkezdésével. Véres hasmenés esetén a motilitást csökkentő szerek adása kerülendő. Probiotikumokkal rövidíthető a betegség időtartama. Az antibiotikumok pl. sigellózis, kampilobakteriózis vagy *Clostridium difficile* fertőzés esetén hatásosak.

Kulcsszavak: ANTIBIOTIKUMOK, BAKTERIÁLIS HASMENÉS, CINKPÓTLÁS, *CLOSTRIDIUM DIFFICILE*, *ESCHERICHIA COLI* (ENTEROHEMORRÁGIÁS, ENTEROINVAZÍV, ENTEROTOXIKUS, SHIGA-TOXINT TERMELŐ) HASMENÉSCSÖKKENTŐ GYÓGYSZEREK, PARAZITÁS HASMENÉS, PROBIOTIKUMOK, REHIDRÁCIÓS TERÁPIA, SZÉKLETNYÉSZTÉS, SZÉKLETVIZSGÁLAT, UTAZÓK HASMENÉSE, VÍRUSOS HASMENÉS

Heveny hasmenésről akkor beszélünk, ha a széklet víztartalma, térfogata vagy a székürítés gyakorisága kórosan nagy, és ez az állapot 14 napnál rövidebb ideje áll fenn.¹ A hasmenéses betegségek évente 2,5 millió halálos áldozatot szednek világszerte.² Az Egyesült Államokban minden évben kb. 48 millió esetben regisztrálnak étel- és ital-összeállításokkal összefüggő hasmenéses megbetegedést, ennek kapcsán több mint 128 000 kórházi felvétel történik, és 3000 haláleset következik be.^{3,4} A fejlődő országokban a fertőzések kapcsán jelentkező akut hasmenés főként szennyezett étel vagy ivóvíz fogyasztásával függ össze.⁵ A fejlett világban a technológiai fejlődés, valamint az élelmiszerek tömegtermelésének terjedése – az élelmiszer-előállításban alkalmazott szigorú

szabványok ellenére – paradox módon hozzájárul az élelmiszer eredetű betegségek fennmaradásához.⁶

Elkülönítő diagnosztika

A heveny hasmenés fertőzéses okai között vírusok, baktériumok, ritkábban paraziták szerepelnek. A lehetséges egyéb előidéző tényezők: gyógyszermellékhatás, akut hasi kór-állapot, gasztroenterológiai kórkép, endokrin betegség.

A fertőzéses eredetű akut hasmenést klinikailag két kórélettani entitásra osztják: a nem gyulladásos (főként vírusok okozta, enyhébb) és a gyulladásos jellegű (többnyire invazív, illetve toxintermelő baktérium okozta, súlyosabb) formára.^{7,8} Az 1. táblázat a nem gyulladásos és gyulladásos akut fertőzéses hasmenést hasonlítja össze.^{7,8}

A heveny hasmenés hátterében leggyakrabban vírusinfekció áll.⁹ A bakteriális fertőzések többnyire utazással, egyidejűleg fennálló egyéb megbetegedéssel vagy élelmiszer eredetű betegséggel összefüggésben fordulnak elő. Azokban az esetekben, amikor specifikus kórokozó izolálható, az Egyesült Államokban jobbra *Salmonella*, *Campylobacter*, *Shigella* vagy Shiga-toxint termelő *Escherichia coli* (enterohemorragiás *E. coli*) jelenlétét igazolják.¹⁰ A Centers for Disease Control and Prevention (CDC) részletes listát állított össze az élelmiszer eredetű megbetegedésekről, ez a <http://www.cdc.gov/foodsafety/diseases> internetes címen érhető el.

Kórelőzmény és fizikális vizsgálat

Kórelőzmény

Ki kell deríteni, mióta tart a hasmenés, mennyire súlyos, milyen gyakori székürítéssel jár, és milyen a széklet jellege (pl. vizes, véres, nyákos, gennyes, epés). Fel kell mérni, milyen mértékű folyadékvesztés áll fenn, azaz csökkent-e az ürített vizeletmennyiség, érez-e szomjúságot a beteg, szédül-e, megváltozott-e a tudatállapota. Hányás esetén inkább vírusfertőzés vagy a szervezetbe jutott baktériumtoxin okozta betegség valószínűsíthető. Invazív bakteriális (gyulladásos) hasmenésre utal a láz, a fájdalmas székürítés (tenezmus) és a szemmel láthatóan vért tartalmazó széklet.¹¹

Az étkezési és utazási kórelőzmény tisztázása is segítséget nyújthat a kórok felderítésében. Közösségre járó gyermekek, ápolási otthonok lakói,

1. táblázat. Nem gyulladós és gyulladós hasmenéses tünetegyüttesek

Tényező	Nem gyulladós	Gyulladásos
Etiológia	Általában vírusos, de lehet bakteriális és parazitás is	Rendszerint invazív vagy toxintermelő baktérium
Kórelletten	Valószínűbb, hogy elősegíti a bélszekréciót, de jelentősen nem károsítja a bélnyálkahártyát	Valószínűbb, hogy megbontja a nyálkahártya integritását, mely szöveti invázióhoz és destrukcióhoz vezethet
Kórelőzmény és vizsgálati leletek	Hányinger, hányás; normotermia; hasi görcsök; nagyobb székletvolumen; nem véres, vizes széklet	Láz, hasi fájdalom, tenezmus, kisebb székletvolumen, véres széklet
Laboratóriumi eredmények	Nincsenek leukociták a székletben	Vannak leukociták a székletben
Gyakori patogének	Enterotoxikus <i>Escherichia coli</i> , <i>Clostridium perfringens</i> , <i>Bacillus cereus</i> , <i>Staphylococcus aureus</i> , rotavírus, norovírus, <i>Giardia</i> , <i>Cryptosporidium</i> , <i>Vibrio cholerae</i>	<i>Salmonella</i> (nem <i>S. typhi</i>), <i>Shigella</i> , <i>Campylobacter</i> , Shiga-toxint termelő <i>E. coli</i> , enteroinvazív <i>E. coli</i> , <i>Clostridium difficile</i> , <i>Entamoeba histolytica</i> , <i>Yersinia</i>
Egyéb	Általában enyhébb betegség Nagyfokú folyadékvesztés alakulhat ki, különösen elegendően táplált betegeknél	Általában súlyosabb betegség

Irodalmi adatok^{2,8} alapján

élelmiszer-feldolgozásban dolgozók és a közelmúltban kórházi kezelésen átesett betegek esetében gyakori a fertőzéses hasmenéses megbetegedés. Várandósok körében 12-szeres a liszteriózis kockázata,¹² mely elsősorban hideg hússokkal, lágy sajtokkal és nyers tejjel terjed.¹³ Rá kell kérdezni arra, hogy a beteg érintkezett-e a közelmúltban más betegekkel, szedett-e antibiotikumot vagy egyéb gyógyszert. Egyes szexuális szokások – pl. az ismétlődő anális vagy orális-anális kontaktus – növelik a direkt rektális inokuláció és a fekális-orális transzmisszió valószínűségét.

A kórelőzmény felvétele során ki kell térni a gasztrointesztinális betegségekre vagy műtétekre, az endokrin zavarokra, a kismencedei besugárzásra, valamint minden olyan tényezőre, amely fokozza az immunszuppresszió kockázatát (pl. HIV-fertőzés, tartós szteroidhasználat, kemoterápia, IgA-hiány). A hasmenés okaival összefüggő kórelőzményi adatokat a 2. táblázat, a patogének szerinti klinikai jellemzőket pedig a 3. táblázat foglalja össze.

Fizikális vizsgálat

A fizikális vizsgálat elsődleges célja a folyadékvesztés mértékének felmérése. Súlyosabb dehidrációt tükröznek a száraz nyálkahártyák, az elesett állapot, a kapilláris-újratelődési idő megnyúlása, a szapora szív működés és a kóros ortosztázis. Láz esetén inkább gyulladós eredetű hasmenésre kell gondolni. A hasi vizsgálat fontos szerepet játszik a fájdalom és az akut hasi folyamatok felmérésében. A rektális vizsgálat segítséget nyújthat a vérzés, a végbéltáji nyomásérzékenység és a székletkonzisztencia felmérésében.

Diagnosztikai vizsgálatok

A vizes hasmenés az esetek zömében magától megszűnik, ezért vizsgálatokra általában nincs szükség.^{1,16} Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a specifikus diagnosztikai vizsgálatokat azokra az esetekre kell fenntartani, ahol a folyadékvesztés nagyfokú, a beteg állapota súlyosabb, állandó láz, véres széklet vagy

immunszuppresszió áll fenn, illetve nozokomiális infekció vagy járvány gyanítható.

Okkult vér

Egyelőre nem tisztázott kérdés, hogy a székletben milyen mennyiségű okkult vér jelenléte befolyásolja a vizsgálat előtti valószínűséget. Az okkult vér székletből történő kimutatása gyors és olcsó vizsgálmódszer, és ha a pozitív lelet mellett a székletből leukocita vagy laktoferrin mutatható ki, akkor gyulladós hasmenés valószínűsíthető.¹⁷ A fejlett országokban a székletből történő okkultvér-kimutatás 71%-os érzékenységgel és 79%-os fajlagossággal jelzi a gyulladós eredetű hasmenést, a fejlődő országokban azonban a szenzitivitás mindössze 44%, a specificitás 72%.¹⁸

Leukociták és laktoferrin

A gyulladás okozta hasmenés szűrése a székletből végzett leukocitameghatározásnak több buktatója is van. Ezek közé tartozik a minták ke-

2. táblázat. A heveny hasmenés diagnosztikai jelei

Kórelőzmény	Potenciális kórokozó/etiológia
Lázzal nem kísért hasi fájdalom, véres hasmenés	Shiga-toxint termelő <i>Escherichia coli</i>
Véres székürítések	<i>Salmonella</i> , <i>Shigella</i> , <i>Campylobacter</i> , Shiga-toxint termelő <i>E. coli</i> , <i>Clostridium difficile</i> , <i>Entamoeba histolytica</i> , <i>Yersinia</i>
Görcsök, nem kezelt víz fogyasztása	<i>Giardia</i>
Élelmiszer eredetű betegségekkel gyakran társuló étel fogyasztása	
Sült rizs	<i>Bacillus cereus</i>
Nyers darált marhahús vagy csíra	Shiga-toxint termelő <i>E. coli</i> (pl. O157:H7)
Nyers tej	<i>Salmonella</i> , <i>Campylobacter</i> , Shiga-toxint termelő <i>E. coli</i> , <i>Listeria</i>
Tenger gyümölcsei, különösen nyers kagyló	<i>Vibrio cholerae</i> , <i>V. parahaemolyticus</i>
Nem kellően átfőzött marha-, sertés- vagy baromfihús	<i>Staphylococcus aureus</i> , <i>Clostridium perfringens</i> , <i>Salmonella</i> , <i>Listeria</i> (marha, sertés, baromfi), Shiga-toxint termelő <i>E. coli</i> (marha és sertés), <i>B. cereus</i> (marha és sertés), <i>Yersinia</i> (marha és sertés), <i>Campylobacter</i> (baromfi)
Napközi gondozásban való részvétel	Rotavírus, <i>Cryptosporidium</i> , <i>Giardia</i> , <i>Shigella</i>
Fekális-orális szexuális kontaktus	<i>Shigella</i> , <i>Salmonella</i> , <i>Campylobacter</i> , protozoon
Kórházi felvétel	<i>Clostridium difficile</i> , terápiás mellékhatás
HIV-fertőzés, immunsuppresszió	<i>Cryptosporidium</i> , <i>Microsporida</i> , <i>Isospora</i> , citomegalovírus, <i>Mycobacterium avium-intracellulare</i> komplex, <i>Listeria</i>
Hasmenéssel társuló kórállapot	Endokrin: hipertireózis, adrenokortikális elégtelenség, karcinoid tumor, medulláris pajzsmirigygrák Gasztrointesztinális: colitis ulcerosa, Crohn-betegség, irritábilis bél szindróma, cöliákia, laktóztolerancia, iszkémiás kólitisz, vastagbél-/végbélrák, rövid bél szindróma, malabszorpció, gasztrinóma, VIP-óma, bélelzáródás, túlfolyással kísért székrekedés Egyéb: appendicitisz, divertikulitisz, HIV-infekció, szisztémás fertőzés, amiloidózis, adnexitisz
Hasmenéssel összefüggő gyógyszeres vagy más terápia	Antibiotikumok (különösen széles spektrumú készítmények), hashajtók, savcsökkentők (magnézium vagy kalcium alapúak), kemoterápia, kolchicin, kismedencei besugárzás Ritkábban: protonpumpagátlók, mannitol, nem szteroid gyulladáscsökkentők, ACE-gátlók, koleszterincsökkentők, lítium
Testsúlycsökkenéssel kísért elhúzódó hasmenés	<i>Giardia</i> , <i>Cryptosporidium</i> , <i>Cyclospora</i>
Terhesség	<i>Listeria</i>
Közelmúltbeli antibiotikumkezelés	<i>C. difficile</i>
Ismétlődő anális közösülés, végbéltáji fájdalommal vagy proktitisszel vagy anélkül	Herpes simplex vírusfertőzés, klamidiázis, gonorrhoea, szifilisz
Végbéltáji fájdalom vagy proktitisz	<i>Campylobacter</i> , <i>Salmonella</i> , <i>Shigella</i> , <i>E. histolytica</i> , <i>C. difficile</i> , <i>Giardia</i>
Vizes hasmenés („rizs és víz” széklet)	<i>Vibrio cholerae</i>
Élelmiszer-expozíció mellett hirtelen fellépő tünetek, esethalmozódással	Preformált toxinok okozta ételmérgezés 6 órán belül fellépő tünetek: <i>Staphylococcus</i> , <i>Bacillus cereus</i> (tipikusan hányást okoz) 8–16 órán belül fellépő tünetek: <i>Clostridium perfringens</i> A típusa (tipikusan hasmenést okoz)
Fejlődő országban tett utazás	Leggyakrabban enterotoxikus <i>E. coli</i> Számos egyéb kórokozó (pl. <i>Shigella</i> , <i>Salmonella</i> , <i>Entamoeba histolytica</i> , <i>Giardia</i> , <i>Cryptosporidium</i> , <i>Cyclospora</i> , enterovírusok) lehetősége is felmerül nem megfelelően tisztított vagy elkészített ételek, illetve az élelmiszerek vagy a víz széklettel történő szennyeződése esetén

Irodalmi adatok^{1,7,8,14,15} alapján

3. táblázat. Az egyes patogének által okozott heveny hasmenések klinikai jellemzői

Kórokozó	Láz	Hasi	Hányinger és/vagy hányás	Gyulladás jelei a székletben	Véres széklet	Hem pozitív széklet
Bakteriális						
<i>Campylobacter</i>	Gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Gyakori	Előfordulhat	Változó
<i>Clostridium difficile</i>	Előfordulhat	Előfordulhat	Nem gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Előfordulhat
<i>Salmonella</i>	Gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Gyakori	Előfordulhat	Változó
Shiga-toxint termelő <i>Escherichia coli</i>	Nem gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Nem gyakori	Gyakori	Gyakori
<i>Shigella</i>	Gyakori	Gyakori	Gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Változó
<i>Vibrio</i>	Változó	Változó	Változó	Változó	Változó	Változó
<i>Yersinia</i>	Gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Előfordulhat	Előfordulhat	Előfordulhat
Parazitás						
<i>Cryptosporidium</i>	Változó	Változó	Előfordulhat	Nincs vagy enyhe	Nem gyakori	Nem gyakori
<i>Cyclospora</i>	Változó	Változó	Előfordulhat	Nem gyakori	Nem gyakori	Nem gyakori
<i>Entamoeba histolytica</i>	Előfordulhat	Előfordulhat	Változó	Változó	Változó	Gyakori
<i>Giardia</i>	Nem gyakori	Gyakori	Előfordulhat	Nem gyakori	Nem gyakori	Nem gyakori
Vírusos						
Norovírus	Változó	Gyakori	Gyakori	Nem gyakori	Nem gyakori	Nem gyakori

Irodalmi adatok^{1,14} alapján

zelése, a laboratóriumi eljárások és a leolvasás szabványosítása. Az érzékenység és a fajlagosság széles határok között változhat. A fentiek miatt e vizsgálómódszer kikerült a javasolt diagnosztikai eljárások közül.

A laktoferrin leukocitamarker, a károsodott vagy rosszabbodó állapotú sejtekből szabadul fel, mennyisége bakteriális fertőzések kapcsán megemelkedik.¹⁹ A kereskedelmi forgalomban kapható immuneszszé készletek pontosabb és kevésbé variábilis mérésekre nyújtanak lehetőséget, mint a fekális leukociták meghatározása; szenzitivitásuk meghaladja a 90%-ot, specificitásuk a 70%-ot.²⁰ Bár van némi kétely azaz kapcsolatban, hogy a fekális laktoferrin egyértelműen felülmúlja-e a leukocitameghatározást, a laktoferrinteszt gyors és egyszerű volta miatt preferált szűrővizsgálat a leukociták jelenlétének kimutatására, amennyiben erre szükség van.²¹

Székletenyésztes

Az akut hasmenés kivizsgálására mérlegelés nélkül végzett széklettenyésztés nem hatékony (az esetek 1,6–5,6%-ában ad pozitív eredményt),¹ ugyanakkor drága (az egy pozitív tenyésztési leltre jutó költség 900–1200 USA-dollár).²² Ha csak azoknál a betegeknél történik tenyésztés, akiknek a szűrővizsgálata leukocitákra pozitív, az egy pozitív tenyésztési eredményre jutó költség 150 dollárra csökkenthető.²³ Ha csak szemmel láthatóan véres széklet esetén kerül sor tenyésztéses vizsgálatra, akkor a pozitív tenyésztési eredmény valószínűsége 30%-nál nagyobb.²⁴

Bár nincs egyetértés a széklettenyésztés javallatait illetően, ésszerű megközelítésnek tűnik, ha akkor történik tenyésztés, ha a székletben szemmel láthatóan vér van; ha a folyadékvesztés nagymértékű; ha gyulladáshoz vezető betegségre utaló jelek mutatkoznak; ha a tünetek 3–7 napon túl is

fennállnak; vagy ha a beteg immunhiányos állapotban van.^{25,26} Utazók hasmenése esetén gyakran végeznek széklettenyésztést, bár ilyenkor az empirikus kezelés is felmerül.^{1,11} Kórházi körülmények között a tenyésztést a korábban felsorolt szituációkra, illetve azokra az esetekre kell fenntartani, amikor a hasmenés több mint 3 nappal a kórházi felvétel után jelentkezik, nozokomiális járvány veszélye áll fenn, a beteg HIV-fertőzött vagy neutropeniás, vagy 65 évesnél idősebb betegnél egyéb betegség (pl. végstádiumú májbetegség, vese- vagy tüdőbetegség; leukémia; kardiovaszkuláris történések okozta hemiparézis; gyulladáshoz vezető bélbetegség) is fennáll.²⁵

A *Clostridium difficile* kimutatása

A *C. difficile* A és B toxin kimutatása akkor indokolt, ha a kórházi felvételt követő harmadik napon túl tisztázatlan eredetű hasmenés lép fel; a vizsgálat az ilyen esetek 15–20%-ában ad pozitív

eredményt.^{25,27} Meg kell jegyezni, hogy antibiotikumkezelés bármelyik szakaszában, illetve az antibiotikum adásának abbahagyását követő első hónapban 7–10-szeres a *C. difficile* infekció valószínűsége, s a kockázat még a második és harmadik hónapban is háromszoros.²⁸ Mindezek alapján a *C. difficile* toxinjának vizsgálatára akkor is szükség van, ha antibiotikumterápia alatt, illetve a kezelés befejezése után 3 hónapon belül lép fel tisztázatlan eredetű hasmenés. A vizsgálat egyidejűleg más betegségben szenvedők bizonyos alcsoportjaiban, pl. idősebb vagy csökkent immunvédekezésű személyeknél is mérlegelhető.

Peték és paraziták

A hasmenéssel jelentkező betegek féregpeték és paraziták irányában történő vizsgálata nem költséghatékony, különösen a fejlett országokban.²⁹ A pete- és parazitakimutató javallatai közé tartozik a 7 napon túl is fennálló hasmenés, leginkább akkor, ha közösségi ellátásban részesülő csecsemőnél vagy hegyi utazás

kapcsán fordul elő; AIDS-es betegnél vagy homoszexuális férfinál alakul ki; közösségi vízellátással összefüggő járványról van szó; illetve véres hasmenés kapcsán a székletből keves leukocita mutatható ki.¹¹ Megkérdőjelezhető annak a gyakorlatnak a haszna, hogy a teszt pontosságának növelése érdekében több mintát küldenek vizsgálatra.

Endoszkópia

Az endoszkópia igen behatárolt szerepet játszik az akut hasmenés kórismezésében és kezelésében. Endoszkópos vizsgálat akkor jön szóba, ha a diagnózis a rutinszerűen elvégzett vér- és székletvizsgálat után sem egyértelmű, ha az empirikus terápia nem hozza meg a kívánt hatást, vagy ha a tünetek tartósan fennállnak.³⁰ A vastagbélbiopsziával és tenyésztéssel kiegészített alsó endoszkópia hasznos lehet azokban az esetekben, amikor a hasmenés hátterében tuberkulózis vagy diffúz kólitisz gyanítható (mint *C. difficile*-kólitiszben), illetve a heveny kólitisz

nem fertőző okának felderítésében (pl. gyulladáscsökkentő szteroid gyulladáscsökkentő szedéséhez társuló enteropátia, rosszindulatú daganat).³¹

Kezelés

Az 1. ábra az akut hasmenés terápiás algoritmusát mutatja be.^{1,14,20}

Rehidrációs terápia

A heveny hasmenés kezelésének első lépése a folyadékpótlás, elsősorban orális rehidráció útján.¹ Mindenekelőtt meg kell határozni az összegzett folyadékdeficitet (ez hozzávetőleg a beteg normális testsúlyának és a hasmenés miatti ellátáskor mérhető súlyának különbségéből számítható ki). Ezt követően a folyamatos folyadékvesztés pótlására, valamint a fenntartott folyadékpótló kezelésre kell összpontosítani. Az orális rehidráció (oral rehydration solution, ORS) só és glükóz keverékét kell tartalmaznia a bél celluláris ná-

Főbb gyakorlati ajánlások és evidenciaszintjük

Ajánlás	Szint	Hivatkozás
A heveny hasmenés miatti széklettenyésztést azokra az esetekre kell fenntartani, amikor a székletben makroszkóposan vér látható, nagyfokú folyadékvesztés áll fenn, gyulladáscsökkentő jelek észlelhetők, a tünetek 3–7 napon túl is fennállnak, immunszuppresszív állapot igazolható, vagy nozokomiális fertőzés gyanítható	C	25, 26
El kell végezni a <i>Clostridium difficile</i> A és B toxin meghatározását azokban az esetekben, amikor kórházi kezelés után 3 napon belül tisztázatlan eredetű hasmenés lép fel	C	25, 27
A fejlett országokban nem szükséges rutinszerűen vizsgálatot végezni féregpeték és paraziták kimutatására heveny hasmenés eseteiben, kivéve a nagy kockázatú csoportba tartozó betegeket (pl. 7 napnál hosszabb ideje fennálló hasmenés, különösen közösségi ellátásban részesülő csecsemőnél vagy hegyvidéki utazás kapcsán; AIDS-beteg vagy homoszexuális férfi járvány; közösségi vízellátással kapcsolatba hozható járvány; vagy véres hasmenés kis számban kimutatható fekális leukocitával)	C	11, 29
Az akut hasmenés kezelésének első lépése a folyadékvesztés rendezése elsősorban orális rehidráció folyadék adásával	C	1
A loperamid/simethicon kombináció gyorsabban és eredményesebben szünteti meg az akut nem specifikus hasmenést és a gázképződés okozta diszkomfortérzést, mint bármelyik szer önmagában	B	39
Az antibiotikumok (általában kinolon) csökkentik a betegség időtartamát és súlyosságát utazók hasmenésében	A	42

A: kifogástalan minőségű betegközpontú vizsgálatok egybehangzó eredményei; B: nem kifogástalan minőségű vagy nem egybehangzó betegközpontú vizsgálatok eredményei; C: szakmai konszenzus, betegközpontú vizsgálatok eredményei, általános gyakorlat vagy esetsorozat

rium-glükóz transzportrendszerének optimális mozgósításához.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2002-ben csökkentett ozmolaritású ORS adását javasolta (max. 250 mOsm/l, szemben a korábban szokványosan alkalmazott 311 mOsm/l ozmolaritású oldattal). Csökkent ozmolaritású ORS alkalmazása kapcsán csökken a székletmennyiség, a hányásos epizódok száma és az intravénás rehidráció szükségessége,³² miközben nem nő a hiponatrémia veszélye a standard ORS-sel összehasonlítva.³³ Csökkent ozmolaritású ORS előállításához 1 l vízbe keverjünk fél kávéskanál sót és 6 kávéskanál cukrot. Ha az orális folyadékpótlás nem kivitelezhető, intravénás rehidráció válhat szükségessé.

Táplálás

A táplálás korai újrakezdése csökkenti a fertőzés miatt fokozott bélpermeabilitást, rövidíti a betegség időtartamát, javítja a táplálás eredményességét.^{34,35} Ennek a fejlődő országokban van különösen nagy jelentősége, ahol a korábban fennálló malnutricióval is számolni kell. Bár gyakran javasolják a BRAT diétát (banán, rizs, almalé, kétszersült [toast]) és a tejtermékek kiiktatását, ennek kedvező hatására vonatkozóan csak korlátozott adatok állnak rendelkezésre. Nem tűnik eredményesnek az sem, ha azt javasoljuk a betegnek, hogy 24 órán keresztül ne fogyasszon szilárd táplálékot.³⁶

Hasmenéscsökkentő gyógyszerek

Utazók hasmenése esetén antibiotikummal együtt adva a bélmotilitást csökkentő loperamid akár egy nappal csökkentheti a hasmenés fennállásának idejét, és növeli annak valószínűségét, hogy 24–48 órán belül klinikai gyógyulás következik be.^{37,38} A loperamid/simethicon kombináció

gyorsabban és eredményesebben enyhíti az akut, nem specifikus hasmenést és a gázképződéssel összefüggő diszkomfortérzést, mint bármelyik gyógyszer önmagában.³⁹

A véres vagy gyulladáshasmenés egyes formáiban a loperamid veszélyes mértékben meghosszabbíthatja a betegség időtartamát, ezért ezt azokra az esetekre kell fenntartani, amikor a székletből nem mutatható ki vér.⁴⁰ Az antiszekrétoros hatású bizmutszubsalicilat biztonságos alternatívát kínál lázzal kísért gyulladáshasmenés eseteiben. Nem rendelkezünk megfelelő bizonyítékokkal ahhoz, hogy az abszorbens kaolin/pektin, aktivált szén vagy attapulgit (az USA-ban nincs forgalomban) alkalmazását javasoljuk. Az Európában széles körben használt, de az Egyesült Államokban nem forgalmazott antiszekrétoros szer, a racecadotril jobban tolerálhatónak tűnik a loperamidnál, de hatásosságuk hasonló.⁴¹

Antibiotikumok

A heveny hasmenés jobbra magától is rendeződik, és a háttérben vírusok állnak, ezért felnőttek nem súlyos, vires hasmenésében rutinszerűen nem helyes antibiotikumot adni. Az antibiotikumok felesleges alkalmazása rezisztencia kialakulásához vezethet (pl. *Campylobacter*); kipszítja a normális bélflórát, annak minden kedvezőtlen következményével; meghosszabbítja a betegség időtartamát (pl. *C. difficile*-felülfertőződés) vagy a hordozó állapotot (pl. *Salmonella* készletetett kiürülése), Shiga-toxinok képződéséhez vezethet (pl. Shiga-toxint termelő *E. coli*), és növeli a kezelés költségeit.

Megfelelő alkalmazás esetén az antibiotikumok hatásosak a *Shigella*-, *Campylobacter*-, *C. difficile*-infekció-

val, utazók hasmenésével és protozoonfertőzésekkel szemben. Utazók hasmenésében az antibiotikum (általában kinolon) csökkenti a betegség súlyosságát és 2-3 nappal megrövidíti annak időtartamát.^{1,42} Ha a klinikai kép Shiga-toxint termelő *E. coli* gyanúját veti fel (pl. véres hasmenés, csíra vagy darált marhahús fogyasztása a kórelőzményben, járványközeli helyzet), antibiotikum adása kerüendő, mivel az fokozhatja a hemolitikus urémia kockázatát.⁴³ Az antibiotikum nélküli konzervatív terápia kevésbé eredményes a 10–14 napnál hosszabb ideig fennálló hasmenés kezelésében, és mérlegelni kell a protozoonfertőzés irányában történő kivizsgálást és kezelést.¹ Megfontolható az antibiotikumterápia, ha a beteg 65 évesnél idősebb, immunkompromittált, súlyos vagy szeptikus állapotban van. A 4. táblázat a heveny hasmenés antibiotikumkezelésével kapcsolatos tudnivalókat foglalja össze.

Probiotikumok

A probiotikumokról azt tartják, hogy az immunrendszer serkentésével fejtik ki hatásukat, és a bélhámsejteken lévő kötőhelyekért versengenek. Gyermekekori heveny hasmenésben a probiotikumok enyhítik a betegség súlyosságát, rövidítik annak időtartamát (átlagosan kb. 1 nappal).⁴⁶ Bár számos baktériumfajt tartanak számon probiotikumként, még az egymáshoz közel álló törzsek klinikai hatása is eltérő lehet. A törzsspecifikus probiotikumok hatásait felnőttek bevonásával végzett vizsgálatokban kell

1. ábra. A heveny hasmenés kezelési algoritmus

Irodalmi adatok^{1,14,20} alapján

A heveny hasmenés terápiája

Első állapotfelmérés: A folyadékvesztés kezdete, időtartama, súlyossága és mértéke, vitális jelek, ortosztatikussal vitális jelek mérlegelése, első fizikális vizsgálat

A dehidráció kezelése

Az orális folyadékpótlás részesítendő előnyben*
Intravénás folyadékpótlás alkalmazható, ha a folyadékvesztés nagyfokú vagy az orális folyadékpótlás nem kivitelezhető

Kórelőzmény és kockázati tényezők értékelése (lásd a 2. táblázatot)

Bakteriális vagy parazitás eredet valószínűsíthető (más kategóriába nem sorolható); további kivizsgálás vagy kezelés szükséges

Az alábbiak közül az adott helyzetnek megfelelő vizsgálatok elvégzése

Közösségben szerzett hasmenés vagy utazók hasmenése (különösen akkor, ha magas lázzal vagy véres székürítéssel társul)

Tenyésztés vagy vizsgálat *Salmonella*, *Shigella*, *Campylobacter*, Shiga-toxint termelő *Escherichia coli* (enterohemoragiás *E. coli*, ha a kórelőzményben hemolitikus urémiás szindróma szerepel), *Clostridium difficile* A és B toxin (ha az elmúlt hetekben antibiotikumkezelés vagy kemoterápia történt) irányában

Nem fertőzőes eredet valószínűsíthető (klinikailag nem fertőzőes folyamatra utal)

Széklettenyésztés, illetve peték és paraziták kimutatását célzó vizsgálat mérlegelendő a kórisme alátámasztására

A gyanított diagnózisnak megfelelő kivizsgálás mérlegelendő

Problémás esetekben hasznos lehet endoszkópia és vastagbél-biopszia végzése

Nozokomiális hasmenés (a kórházból vagy más egészségügyi intézményből történt elbocsátás után 3 napon túl felépő tünetek; illetve a kórelőzményben 3 hónapon belüli antibiotikumterápia)

Vizsgálatok *C. difficile* A és B toxin kimutatására

Vizsgálatok *Salmonella*, *Shigella*, *Campylobacter*, Shiga-toxint termelő *E. coli* irányában, ha nozokomiális járvány gyanúja merül fel, vagy ha a beteg 65 évesnél idősebb, egyidejűleg más betegségben is szenved, immunszupprimált állapotú, neutropeniás, ha véres székürítés történt, vagy felmerül szisztémás enterális fertőzés lehetősége

Ételmérgezés valószínűsíthető preformált toxinokkal (esetleg azonos étel fogyasztók között, a tünetek az expozíciót követő 16 órán belül jelentkeznek)

Általában klinikai diagnózis

Általában magától rendeződik; szupportív terápia végezhető

Korlátozottan hozzáférhető speciális laboratóriumi tesztek

Az illetékes közegészségügyi intézmény értesítése

Tartósan – több mint 7 napja – fennálló hasmenés (különösen immunkompromittált állapotban)

Vizsgálatok mérlegelendők *Giardia*, *Cryptosporidium*, *Cyclospora*, *Isoospora* kimutatására, megfontolandó a szűrővizsgálat gyulladás irányában (székletlaktóferin)

Vírusos eredet valószínűsíthető (nem véres, vizes széklet, enyhe betegség; láztalan állapot)

Kivizsgálás nem szükséges

Szupportív terápia

Loperamid/simethicon[†] adható a tünetek időtartamának csökkentésére

Kontrollvizsgálat az állapot rendeződésének igazolására

Csökkent immunvédekezés esetén (különösen HIV-fertőzötteknél)

A korábbiakon túl vizsgálatok mikrosporidiumok, *Mycobacterium avium-intracellulare* komplex és citomegalovírus irányában

Antimikrobás kezelés mérlegelendő specifikus patogénnel szemben (a 4. táblázatban feltüntetettek szerint)

Ha a kórisme nem tisztázódott, további kivizsgálás végzendő a kórelőzmény és a kockázati tényezők alapján valószínűsíthető kórokozók irányában

C. difficile-fertőzés esetén az egyéb antimikrobás szerek adásának felfüggesztése lehetőség szerint

A bejelentésköteles megbetegedések jelentése a közegészségügyi hatóságoknak (Az USA-ban a következő hasmenéses betegségek tartoznak a bejelentendő kórképek közé: kolera, valamint *Cryptosporidium*-, *Giardia*-, *Salmonella*-, *Shigella*- és Shiga-toxint termelő *E. coli*-fertőzés)

*Használjuk a WHO által javasolt csökkentett ozmolaritású orális rehidrááló folyadékot vagy annak megfelelőjét. Ehhez nagyjából fél kávéskanál sót és 6 kávéskanál cukrot keverünk el 1 l vízben

[†]A loperamid/simethicon adagolása: 2 tableta (2 mg loperamid/125 mg simethicon tablettánként), majd minden egyes híg székürítés után 1 további tableta, 24 óra alatt legfeljebb 4 tableta (3 dózis)

igazolni, mielőtt specifikus, bizonyítékokon alapuló ajánlásokat fogalmaznánk meg ezzel kapcsolatban.¹⁶

Cinkpótlás

Gyermekek bevonásával végzett vizsgálatok azt jelzik, hogy a cinkpótlás (2 évesnél idősebb gyermekek számára napi 20 mg 10 napig) alapvető szerepet játszhat a heveny hasmenés kezelésében és megelőzésében, különösen a fejlődő országokban. A kutatások szerint 20–40%-kal csökkentheti a dehidráció veszélyét, a hasmenés időtartamát és súlyosságát.⁴⁷ További vizsgálatok szükségesek a felnőttek körében alkalmazott cinkpótlás potenciális előnyei felméréséhez.

Megelőzés

Az akut hasmenés megelőzésének kulcstényezője a megfelelő higiéné, a kézmosás, az ételek biztonságos elkészítése és a tiszta víz elérhetősége.⁴⁸ A kézmosás népszerűsítését célzó közegészségügyi intézkedések önmagukban egyharmadával csökkenthetik a hasmenés incidenciáját.⁴⁹ A vakcinák kifejlesztése továbbra is abszolút elsőbbséget élvez a betegség prevenciójában, különösen a fejlődő világban. Hatásos és biztonságos oltóanyagok állnak rendelkezésre a rotavírussal, a tífusszal és a kolerával szemben, és jelenleg is tesztelnek vakcinákat a *Campylobacter*-, enterotoxikus *E. coli*- és *Shigella*-infekciókkal szemben. A járványok elfojtása érdekében bizonyos betegségeket jelenteni kell a közegészségügyi hatóságoknak. Az Egyesült Államokban a bejelentési kötelezettség a következő kórokozók okozta hasmenéses betegségekre vonatkozik: *Vibrio cholerae*, *Cryptosporidium*, *Giardia*, *Salmonella*, *Shigella* és Shiga-toxint termelő *E. coli*.

4. táblázat. A heveny hasmenés antibiotikumkezelése

Kórokozó	Terápiás hatásosság	Javasolt gyógyszer
Baktériumok		
<i>Campylobacter</i>	Dizentériában és szepszisben igazolódott Enteritiszben lehetséges	Azithromycin, 500 mg naponta 1x, 3–5 napig
<i>Clostridium difficile</i>	Igazolódott	Metronidazol, 500 mg naponta 3x, 10 napig
Enteropatogén/ enteroinvazív <i>Escherichia coli</i>	Lehetséges	Ciprofloxacín, 500 mg naponta 2x, 3 napig
Enterotoxikus <i>Escherichia coli</i>	Igazolódott	Ciprofloxacín, 500 mg naponta 2x, 3 napig
<i>Salmonella</i> , nem <i>S. typhi</i>	Enteritiszben kétséges Súlyos fertőzésben, szepszisben vagy dizentériában igazolódott	–
Shiga-toxint termelő <i>Escherichia coli</i>	Ellentmondásos	Nincs kezelés
<i>Shigella</i>	Dizentériában igazolódott	Ciprofloxacín, 500 mg naponta 2x 3 napig
<i>Vibrio cholerae</i>	Igazolódott	Doxycyclin, 300 mg-os egyszeri dózisban
<i>Yersinia</i>	Enyhe betegségben vagy enteritiszben nem szükséges Súlyos betegségben vagy bakteriémiában igazolódott	–
Protozoonok		
<i>Cryptosporidium</i>	Lehetséges	Mellőzhető a kezelés immunkompetens betegek enyhe betegségében, illetve olyan AIDS-betegeknél, akiknek a CD4 ⁺ sejtszáma meghaladja a 150 sejt/mm ³ -t
<i>Cyclospora</i> vagy <i>Isospora</i>	Igazolódott	TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 7–10 napig AIDS vagy immunszuppresszió: TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2–4x, 10–14 napig, majd fenntartó kezelésként hetente 3x
<i>Entamoeba histolytica</i>	Igazolódott	Metronidazol, 750 mg naponta 3x, 5–10 napig + paromomycin, napi 25–35 mg/ttkg 3 dózusra elosztva, 5–10 napig
<i>Giardia</i>	Igazolt	Metronidazol, 250–750 mg naponta 3x, 7–10 napig
<i>Microsporidiumok</i>	Igazolódott	Albendazol, 400 mg naponta 2x, 3 hétig

DS: kettős hatásereőségű; TMP/SMX: trimethoprim/sulfamethoxazol
Irodalmi adatok^{1,14,16,44,45} alapján

Alternatív gyógyszeres terápia	Megjegyzés
Erythromycin, 500 mg naponta 4x, 3–5 napig Ciprofloxacín, 500 mg naponta 2x, 5–7 napig	Immunszupprimált állapotban a kezelés megnyújtása mérlegelhető
Vancomycin, 125 mg naponta 4x, 10 napig	Antimikrobás szer okozta hasmenés esetén hagyjuk el a szert, hacsak lehet
TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 3 napig	–
TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 3 napig Azithromycin, 500 mg naponta, 3 napig	Az utazók hasmenését leggyakrabban enterotoxikus <i>E. coli</i> okozza
Lehetőségek súlyos betegség esetén: Ciprofloxacín, 500 mg naponta 2x, 5–7 napig TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 5–7 napig Azithromycin, 500 mg naponta, 5–7 napig	Súlyos betegségen kívül a 12 évesnél fiatalabb vagy 50 évesnél idősebb betegek, illetve protézist viselő, szívbillentyű-betegségben, súlyos ateroszklerózisban, rosszindulatú tumorban vagy urémiában szenvedő betegek kezelése is ésszerű Immunszupprimált betegeket 14 napig kell kezelni
Nincs kezelés	Az antibiotikumok szerepe nem tisztázott; alkalmazásuk általában kerülendő, mert hemolitikus urémiás szindrómát okozhatnak Motilitáscsökkentő szerek adása kerülendő
Azithromycin, 500 mg naponta 2x, 3 napig TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 5 napig Ceftriaxon, 2–4 g-os egyszeri dózisban	A TMP/SMX alkalmazása a rezisztencia miatt behatárolt Immunszupprimált betegeket 7–10 napig kell kezelni
Azithromycin, 1 g-os egyszeri dózisban Tetracyclin, 500 mg naponta 4x, 3 napig TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 3 napig	Doxycyclin és tetracyclin adása gyermekkorban a fogak elszíneződésének lehetősége miatt nem ajánlott
Lehetőségek súlyos betegség esetén: Doxycyclin aminoglikoziddal kombinálva TMP/SMX DS, 160/800 mg naponta 2x, 5 napig Ciprofloxacín, 500 mg naponta 2x, 7–10 napig	–
Lehetőségek súlyos betegség esetén: Nitazoxanid, 500 mg naponta 2x, 3 napig (AIDS-hez társuló refrakter esetekben hosszabb lehet a kezelés)	Igen aktív antiretrovirális terápia, mellyel immunrekonstitúció érhető el, és amely alkalmas AIDS-betegek bélbetegségének eradikálására
–	–
Tinidazol, naponta 2 g, 3 napig + paromomycin, napi 25–35 mg/ttkg 3 dózissra elosztva, 5–10 napig	Súlyos betegség vagy extraintesztinális manifesztáció (pl. májtályog) eseteiben a szerológia pozitív
Tinidazol, 2 g-os egyszeri dózisban	Relapszusok előfordulhatnak
–	Igen aktív antiretrovirális terápia, mellyel immunrekonstitúció érhető el, és amely alkalmas AIDS-betegek bélbetegségének eradikálására

Az adatok forrása. A szakirodalmi keresés a következő adatbázisokra terjedt ki: Medline via Ovid, EBSCOhost, DynaMed, Essential Evidence Plus és Cochrane Database of Systematic Reviews. Keresőszavak: acute diarrhea, evaluation of acute diarrhea, *Clostridium difficile*, testing in acute diarrhea és diagnostic testing in acute diarrhea. A keresések időpontja: 2011. március-április és 2013. december.

A szerzők köszönetet mondanak Michelle Olivierinak a szerkesztéshez nyújtott segítségéért.

ACUTE DIARRHEA • VOL 89 / NO 3 / FEBRUARY 1, 2014 / AMERICAN FAMILY PHYSICIAN

Levelezési cím: wbarr@glfhc.org.
Különlenyomatot a szerzők nem küldenek.

Irodalom:

- Guerrant RL, Van Gilder T, Steiner TS, et al.; Infectious Diseases Society of America. Practice guidelines for the management of infectious diarrhea. *Clin Infect Dis* 2001;32(3):331–351
- Kosek M, Bern C, Guerrant RL. The global burden of diarrhoeal disease, as estimated from studies published between 1992 and 2000. *Bull World Health Organ* 2003;81(3):197–204
- Scallan E, Hoekstra RM, Angulo FJ, et al. Food-borne illness acquired in the United States. *Emerg Infect Dis* 2011;17(1):7–15
- Scallan E, Griffin PM, Angulo FJ, Tauxe RV, Hoekstra RM. Foodborne illness acquired in the United States – unspecified agents. *Emerg Infect Dis* 2011;17(1):16–22
- DuPont HL. Diarrheal diseases in the developing world. *Infect Dis Clin North Am* 1995;9(2):313–324
- Hedberg CW, MacDonald KL, Osterholm MT. Changing epidemiology of food-borne disease: a Minnesota perspective. *Clin Infect Dis* 1994;18(5):671–680
- Aranda-Michel J, Giannella RA. Acute diarrhea: a practical review. *Am J Med* 1999;106(6):670–676
- Turgeon DK, Fritsche TR. Laboratory approaches to infectious diarrhea. *Gastroenterol Clin North Am* 2001;30(3):693–707
- Jones TF, Bulens SN, Gettner S, et al. Use of stool collection kits delivered to patients can improve confirmation of etiology in foodborne disease outbreaks. *Clin Infect Dis* 2004;39(10):1454–1459
- Centers for Disease Control and Prevention. Preliminary FoodNet data on the incidence of infection with pathogens transmitted commonly through food – 10 states, 2009. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2010;59(14):418–422
- DuPont HL. Guidelines on acute infectious diarrhea in adults. The Practice Parameters Committee of the American College of Gastroenterology. *Am J Gastroenterol* 1997;92(11):1962–1975
- Hof H. History and epidemiology of listeriosis. *FEMS Immunol Med Microbiol* 2003;35(3):199–202
- Janakiraman V. Listeriosis in pregnancy: diagnosis, treatment, and prevention. *Rev Obstet Gynecol* 2008;1(4):179–185
- Thielman NM, Guerrant RL. Clinical practice. Acute infectious diarrhea. *N Engl J Med* 2004;350(1):38–47
- Ilnyckyj A. Clinical evaluation and management of acute infectious diarrhea in adults. *Gastroenterol Clin North Am* 2001;30(3):599–609
- Farthing M, Salam MA, Lindberg G, et al.; World Gastroenterology Organisation. Acute diarrhea in adults and children: a global perspective. *J Clin Gastroenterol* 2013;47(1):12–20
- Guerrant RL, Shields DS, Thorson SM, Schorling JB, Gröschel DH. Evaluation and diagnosis of acute infectious diarrhea. *Am J Med* 1985;78(6B):91–98
- Gill CJ, Lau J, Gorbach SL, Hamer DH. Diagnostic accuracy of stool assays for inflammatory bacterial gastroenteritis in developed and resource-poor countries. *Clin Infect Dis* 2003;37(3):365–375
- Chen CC, Chang CJ, Lin TY, Lai MW, Chao HC, Kong MS. Usefulness of fecal lactoferrin in predicting and monitoring the clinical severity of infectious diarrhea. *World J Gastroenterol* 2011;17(37):4218–4224
- Choi SW, Park CH, Silva TM, Zaenker EI, Guerrant RL. To culture or not to culture: fecal lactoferrin screening for inflammatory bacterial diarrhea. *J Clin Microbiol* 1996;34(4):928–932
- Hayakawa T, Jin CX, Ko SB, Kitagawa M, Ishiguro H. Lactoferrin in gastrointestinal disease. *Intern Med* 2009;48(15):1251–1254
- Guerrant RL, Wanke CA, Barrett LJ, Schwartzman JD. A cost effective and effective approach to the diagnosis and management of acute infectious diarrhea. *Bull N Y Acad Med* 1987;63(6):484–499
- Gangarosa RE, Glass RI, Lew JF, Boring JR. Hospitalizations involving gastroenteritis in the United States, 1985: the special burden of the disease among the elderly. *Am J Epidemiol* 1992;135(3):281–290
- Talan D, Moran GJ, Newdow M, et al.; EMERGE ID NET Study Group. Etiology of bloody diarrhea among patients presenting to United States emergency departments: prevalence of *Escherichia coli* O157:H7 and other enteropathogens. *Clin Infect Dis* 2001;32(4):573–580
- Bauer TM, Lalvani A, Fehrenbach J, et al. Derivation and validation of guidelines for stool cultures for enteropathogenic bacteria other than *Clostridium difficile* in hospitalized adults. *JAMA* 2001;285(3):313–319
- Manatsathit S, Dupont HL, Farthing M, et al.; Working Party of the Program Committee of the Bangkok World Congress of Gastroenterology 2002. Guideline for the management of acute diarrhea in adults. *J Gastroenterol Hepatol*. 2002;17(suppl):S54–S71
- Rohner P, Pittet D, Pepcy B, Nije-Kinge T, Auckenthaler R. Etiological agents of infectious diarrhea: implications for requests for microbial culture. *J Clin Microbiol* 1997;35(6):1427–1432
- Centers for Disease Control and Prevention. Vital signs: preventing *Clostridium difficile* infections. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2012;61(9):157–162
- Siegel DL, Edelstein PH, Nachamkin I. Inappropriate testing for diarrheal diseases in the hospital. *JAMA* 1990;263(7):979–982
- Shen B, Khan K, Ikenberry SO, et al.; ASGE Standards of Practice Com-mittee. The role of endoscopy in the management of patients with diarrhea. *Gastrointest Endosc* 2010;71(6):887–892
- Bellaiche G, Le Pennec MP, Slama JL, et al. The value of colonoscopy and the bacteriologic culture of rectal biopsies in the etiologic diagnosis of acute diarrhea of adults. A prospective study of 65 patients [in French]. *Ann Gastroenterol Hepatol (Paris)* 1996;32(1):11–17
- Hahn S, Kim Y, Garner P. Reduced osmolarity oral rehydration solution for treating dehydration due to diarrhoea in children: systematic review. *BMJ* 2001;323(7304):81–85
- Alam NH, Yunus M, Faruque AS, et al. Symptomatic hyponatremia during treatment of dehydrating diarrheal disease with reduced osmolarity oral rehydration solution. *JAMA* 2006;296(5):567–573
- Duggan C, Nurko S. „Feeding the gut”: the scientific basis for continued enteral nutrition during acute diarrhea. *J Pediatr* 1997;131(6):801–808
- Gadewar S, Fasano A. Current concepts in the evaluation, diagnosis and management of acute infectious diarrhea. *Curr Opin Pharmacol* 2005;5(6):559–565
- De Bruyn G. Diarrhea in adults (acute). *Am Fam Physician* 2008;78(4):503–504
- Taylor DN, Sanchez JL, Candler W, Thornton S, McQueen C, Echeverria P. Treatment of travelers’ diarrhea: ciprofloxacin plus loperamide compared with ciprofloxacin alone. A placebo-controlled, randomized trial. *Ann Intern Med* 1991;114(9):731–734
- Riddle MS, Arnold S, Tribble DR. Effect of adjunctive loperamide in combination with antibiotics on treatment outcomes in traveler’s diarrhea: a systematic review and meta-analysis. *Clin Infect Dis* 2008;47(8):1007–1014
- Hanauer SB, DuPont HL, Cooper KM, Laudadio C. Randomized, double-blind, placebo-controlled clinical trial of loperamide plus simethicone versus loperamide alone and simethicone alone in the treatment of acute diarrhea with gas-related abdominal discomfort. *Curr Med Res Opin* 2007;23(5):1033–1043
- DuPont HL, Hornick RB. Adverse effect of lomotil therapy in shigellosis. *JAMA* 1973;226(13):1525–1528
- Matheson AJ, Noble S. Racecadotril. *Drugs* 2000;59(4):829–835
- De Bruyn G, Hahn S, Borwick A. Antibiotic treatment for travellers’ diarrhoea. *Cochrane Database Syst Rev* 2000;(3):CD002242
- Wong CS, Jelacic S, Habeeb RL, Watkins SL, Tarr PI. The risk of the hemolytic-uremic syndrome after antibiotic treatment of *Escherichia coli* O157:H7 infections. *N Engl J Med* 2000;342(26):1930–1936
- Casburn-Jones AC, Farthing MJ. Management of infectious diarrhoea. *Gut* 2004;53(2):296–305
- McMahan ZH, DuPont HL. Review article: the history of acute infectious diarrhoea management – from poorly focused empiricism to fluid therapy and modern pharmacotherapy. *Aliment Pharmacol Ther* 2007;25(7):759–769
- Allen SJ, Martinez EG, Gregorio GV, Dans LF. Probiotics for treating acute infectious diarrhoea. *Cochrane Database Syst Rev* 2010;(11):CD003048
- Bhutta ZA, Bird SM, Black RE, et al. Therapeutic effects of oral zinc in acute and persistent diarrhea in children in developing countries: pooled analysis of randomized controlled trials. *Am J Clin Nutr* 2000;72(6):1516–1522
- World Health Organization. The treatment of diarrhoea. A manual for physicians and other senior health workers. 2005. <http://whqlib.doc.who.int/publications/2005/9241593180.pdf>. Accessed October 1, 2013
- Ejemot RI, Ehiri JE, Meremikwu MM, Critchley JA. Hand washing for preventing diarrhoea. *Cochrane Database Syst Rev* 2008;(1):CD004265

Kommentár

Heveny hasmenés

A heveny hasmenés mindennapos probléma. A betegek jó része néhány hasmenéses széklet miatt nem fordul orvoshoz, vagy éppenséggel gyógyszerárban keres segítséget. Az orvoshoz fordulók egy része az alapellátásban, illetve sürgősségi osztályokon részesül definitív ellátásban, végül a betegek egy részét fertőzőosztályra utalják. Az ellátás különböző szintjein azonos módon kell meghatározni a teendőket. Ebben segít Wendy Barr és Andrew Smith cikke. Az Egyesült Államokban és Magyarországon a vezetékes ivóvíz széles körű elérhetősége, az élelmiszer-biztonság, a higiénés körülmények javulása hasonló epidemiológiai helyzetet eredményezett. Ezért gondolkozhatunk hasonló módon az akut hasmenésekről.²

A heveny hasmenések döntő többsége élő kórokozóval hozható összefüggésbe. A hányást, hasmenést kiváltó étel tartalmazhat baktériumok (*Staphylococcus aureus*, *Clostridium perfringens*, *Bacillus cereus*) termelte toxint, amely felelős a tünetekért. A megbetegedések döntő többségét azonban vírusok (norovírus, rotavírus, adenovírus) okozzák. A tisztázott etiológiájú és bejelentett fertőzések között 7192 *Campylobacter*-fertőzés és 5311 *Salmonella*-fertőzés fordult elő 2013-ban (1–51.7) Magyarországon az Országos Epidemiológiai Központ adatai szerint.¹ A bejelentett rotavírus okozta enteritiszek száma 3438 volt. A hasmenések etiológiája elsősorban halmozottan előforduló megbetegedések esetén tisztázódik, amikor az egészségügyi hatóság kezdeményezi a vizsgálatokat kórházi, ápolási otthoni, gyermekintézményekben jelentke-

ző esethalmozódások miatt. Az elmúlt évek legnagyobb gondját a *Clostridium difficile*-fertőzések számának jelentős emelkedése és az ezzel összefüggő halálozás jelentette. *C. difficile*-fertőzések területen és kórházban, sporadikusan és halmozottan is előfordulnak.

Dr. Prinz Gyula

Osztályvezető főorvos, Egyesített Szent István és Szent László Kórház–Rendelőintézet, I. Infektológiai Osztály, Budapest

Anamnézis

A betegek gyakran bizonyos élelmiszerek elfogyasztásával hozzák összefüggésbe betegségüket. Az első kérdések között kell szerepelnie, hogy mennyi idő telt el a gyanúsított étel elfogyasztása és a tünetek jelentkezése között – rövid lappangási idő esetén preformált toxin lehet a felelős a megbetegedésért. Tisztázandó, hogy sporadikus esetről vagy halmozódásról van-e szó. Kiszökő lázzal elsősorban bakteriális kórképekben kell számolni. A széklet színe, jellege – bár ezt a közlemények néha tagadják – segíthet az etiológia felderítésében. A spenótzöld színű széklet *Salmonella*-fertőzésre jellemző, az átmeneti sötét, véres szín *Campylobacter*-fertőzésre jellemző. A *C. difficile* okozta hasmenés gyakran nyákos, gennyes, és a szaga annyira jellemző, hogy Hollandiában kutyákat tanítottak meg a betegek kiszűrésére.

Az előzetes hatékony savcsökkentésre, elsősorban a protonpumpagátlókra, és az előzetes antibiotikumszedésre mindenképpen rá kell kérdezni, hiszen ezek a legfontosabb hajlamosító tényezői a *C. difficile* okozta kólitisznek, de előkészítői lehetnek bármely enterális patogén okozta fertőzésnek. Régóta ismeretes, hogy a gyomorreszekción átesett beteg *Salmonella*-fertőzést kap attól az ételtől, amitől egészséges családtagjai nem betegszenek meg. A vírusos hasmenést gyakran óvodáskorú gyermektől, unokától kapják meg a felnőttek, míg ápolási otthonon, kórházi osztályon vagy tengerjárón calici vírus járvány söpörhet végig. Tehát tisztázni kell, hogy a beteg milyen környezetből érkezik. Az utazási anamnézis is döntő jelentőségű, nem mindegy, hogy mely országban, földrészen járt a beteg. Gondoljunk csupán az elmúlt években Haitin, illetve Kubában zajlott kolerajárványokra.

Székletvizsgálat

A hazai gyakorlatban a heveny hasmenés miatt végzett rutinszerű székletvizsgálaton tenyésztést értenek. A vizsgálat *Salmonella* spp., *Campylobacter* spp., *Yersinia enterocolitica*, *E. coli* 124 vonatkozásában tájékoztat. A negatív eredmény tehát nem jelenti azt, hogy a betegnek nincs élő kórokozó okozta megbetegedése, pl. calici vírus, *Cryptosporidium*, rotavírus okozta hasmenése, vagy történetesen *C. difficile* okozta kólitisz. A rutinszerű széklettenyésztés emellett téves negatív eredményt is adhat, ha pl. a tartályba nagyon híg, vizes széklet került. Ugyanakkor a pozitív széklettenyésztés sem tisztázza egyértelműen a betegség okát, mert a gyulladással járó bélbetegségben szenvedők gyakrabban ürítik az enterális patogéneket. A széklettenyésztések végzése és a pozitív

eredmény lényeges a járványok felderítésében, az étel- és ital-biztonság szempontjából és azokban az esetekben, amikor antibakteriális kezelésre van szükség. Ha antibiotikumhoz társuló vagy nozokomiális hasmenés gyanúja merül fel, nem széklettenyésztést kell kérni, hanem *C. difficile*-kimutatást.

A trópusi országokból hazaérkező, véres székletről beszámoló betegek esetében nem szabad elmulasztani a parazitológiai vizsgálatot. A Magyarországon nem elterjedt laktóferinteszt differenciáldiagnosztikai szempontból értékes: pozitív eredmény esetén gyulladásos hasmenéssel, negatív eredmény esetén szekrétoros hasmenéssel kell számolni. Egyes laboratóriumok egy székletmintából egyszerre elvégzik a rutinszerű széklettenyésztést, a *C. difficile*-diagnosztikát és a rotavírus kimutatását is. Ennek ebben a formában nem feltétlenül van értelme – a mikrobiológiai vizsgálatnak is egy feltett kérdésre kell választ adnia, különböző klinikai képekkel járó, különböző epidemiológiájú betegségeket nem érdemes egyszerre keresni.

A heveny hasmenések kezelése

Ha heveny hasmenés miatt jelentkezik a beteg, elsőként el kell döntenie, hogy szükséges-e kórházi kezelés. Fel kell mérni a folyadékvesztés mértékét, számba kell venni a kísérő betegségeket, az életkort (a két szélső életkorba tartozó betegek kerülnek leggyakrabban kórházi felvételre). A heveny

hasmenések ellátásában döntő jelentőségű a megfelelő folyadékbevitel, mely történhet orális rehidráció folyadékkal, illetve parenterálisan. A preformált toxin okozta és a vírusos hasmenésben szenvedők gyakran néhány óra alatt panaszmentessé válnak megfelelő folyadékbevitel mellett. Szalmonellózisban ugyanakkor véráramfertőzés is jelentkezhet, idős betegeknél heveny veseelégtelenség alakulhat ki, metasztatikus infekciókkal is számolni kell. *C. difficile*-kólitisz rövid idő alatt akár toxikus megakolonhoz is vezethet. Ezekben a szélsőséges esetekben az adekvát antibakteriális és szupportív kezelés nem késlekedhet.

Heveny hasmenés esetén a betegek a székletszám gyors csökkentését várják az orvostól. A motilitásgátlók recept nélkül is hozzáférhetők, ezért a betegek gyakran élnek ezzel a lehetőséggel. Invazív kórokozók esetében azonban ellenjavallt a motilitásgátlók szedése. A láz és a véres széklet jelezheti a beteg és az orvos (gyógyszerész) számára is, hogy invazív fertőzésről van szó, és a népszerű Lopedium ront a helyzeten. A bakteriális hasmenések döntő többsége néhány nap alatt spontán gyógyul, még pozitív széklettenyésztés ismeretében sincs szükség antibakteriális kezelésre. Célzott kezelés is meghosszabbítja a *Salmonella*-ürítés időtartamát. Egyre több adat bizonyítja a *Campylobacter* ciprofloxacinrezisztenciájának terjedé-

sét, de már ciprofloxacinnal szemben rezisztens szalmonellózist is kezeltünk a közelmúltban. Ez kérdésessé teszi, hogy a heveny hasmenésben elsőként javasolt ciprofloxacin (és a többi fluorokinolon) meddig lesz hatásosnak tekinthető.

A *C. difficile*-fertőzés gyógyszerei közül az alapellátásban csak a metronidazol érhető el. Egyre gyakrabban találkozunk a metronidazolkezelés eredménytelenségével, a súlyosabb esetekben és relapszusokban eleve vancomycint kell alkalmazni orálisan.³ Az orvosnak a klinikai gyógyulásra kell törekednie, és nem arra, hogy *C. difficile*-negatívvá tegye a beteg székletét. Hajlamosító tényezők (65 év feletti kor, protompumpagátló szedése, antibiotikumkezelés, kórházi kezelés, ápolási otthon) esetén nem szabad késlekedni a *C. difficile* elleni kezelés megkezdésével, és nem a székletvizsgálat eredményére kell várni.³ Várható, hogy a heveny hasmenések ellátásáról és a *C. difficile*-fertőzések kezeléséről új hazai ajánlás születik.

Levelezési cím: prinzgy@hu.inter.net

Irodalom:

1. EPINFO 2013;20(51-52):580
2. DuPont HL. Acute infectious diarrhea in immunocompetent adults. *New Engl J Med* 2014;370:1532–1540
3. Debast SB, Bauer MP, Kuijper EJ, on behalf of the Committee: European Society of Clinical Microbiology and Infectious Diseases. Update of treatment guidance document for *Clostridium difficile* infection. *Clin Microbiol Infect* 2014;20(Suppl)21–26